

*О.І. Величко,
помічник судді
Сумського окружного
адміністративного суду*

ПОЗИТИВНИЙ ІМІДЖ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ТА ЙОГО СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ

В статті охарактеризовано та визначено зміст поняття «позитивний імідж судової влади», встановлено та проаналізовано його структурні елементи, а також надано їм системну характеристику.

Ключові слова: імідж, позитивний імідж, судова влада, позитивний імідж судової влади, елементи іміджу судової влади.

Соціальна роль, яку відіграє судова влада в державі, зумовлює потребу в її ефективному та якісному функціонуванні. Критеріями оцінки ефективності, при цьому, виступають отримані результати діяльності, а також досягнення мети та завдань, поставлених перед судовою владою. Основним суб'єктом, який здійснює оцінку соціальної ефективності діяльності судової влади, виступає громадськість, яка не тільки визначає якісні характеристики результатів оцінки, але і формує рівень довіри населення до органів судової влади.

В свою чергу, безпосередній вплив на рівень довіри населення до судових органів справляє імідж цих органів. Відповідно, позитивний імідж судової влади є запорукою їх ефективного функціонування.

Дослідженню проблеми позитивного іміджу органів державної влади, включаючи і органи судової влади, присвячено ряд наукових розробок, серед авторів яких є такі вчені як В.Б. Авер'янов, А.М. Бернюков, В.С. Бігун, Ю.П. Битяк, І.Д. Казанчук, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Ю.П. Лобода, Б.В. Малишев, С.П. Погребняк, С.П. Рабінович, В.С. Смородинський, М.І. Сірий, О.В. Стомба, В.М. Тертишник та багато інших. Однак, з огляду на те, що серед цих робіт відсутні комплексні дослідження складових елементів позитивного іміджу судової влади, дане дослідження є актуальним.

Метою даної статті є визначення поняття позитивного іміджу судової влади та встановлення його структурних елементів. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання: визначити такі поняття як «імідж», «позитивний імідж» та «позитивний імідж судової влади»; з'ясувати зміст кожного структурного елементу іміджу судової влади.

Дослідження поняття «позитивний імідж судової влади» слід розпочати із з'ясування змісту самої категорії «імідж». Тлумаченню цього поняття в науковій літературі приділяється значна увага, внаслідок чого існує велика кількість підходів та концепцій до його визначення, при чому в різних галузях науки. Найбільш поширене та відоме визначення міститься в Вели-

кій енциклопедії, де зазначено, що імідж (від англ. Image - образ) – це такий, що склався в масовій свідомості і має характер стереотипу емоційно забарвлений образ когось-небудь або чогось-небудь. Певним іміджем може володіти політичний діяч, професія, товар тощо. Імідж відображає соціальні очікування певних груп [1, с. 443].

Деякі дослідники визначають імідж як більш чи менш адекватний реальному суб'єктові образ особистості, який складається в масовій свідомості на свідомому і підсвідомому рівнях [2, с.331-332]. На думку інших науковців, імідж можна розглядати в широкому розумінні як поширення уявлення щодо характеру того або іншого об'єкта; у більш вузькому (стосовно пропаганди, реклами) як цілеспрямовано сформований образ-уявлення, який за допомогою асоціацій наділяє об'єкт (явище, особистість, товар тощо) додатковими цінностями (соціальними, політичними, соціально-психологічними, естетичними тощо) та завдяки цьому сприяє більш цілеспрямованому та емоційному сприйманню [3, с. 187].

Отже, характерними ознаками іміджу є: 1) емоційне забарвлення, тобто сприйняття образу крізь призму власної емоційності; 2) динамічність, тобто не постійність образу, а його зміна в залежності від зовнішніх тенденцій; 3) активний характер, тобто спроможність справляти вплив на поведінку людей, їх бажання та вибір; 4) штучність, тобто імідж – це не справжній, а створюваний за допомогою зовнішніх регуляторів образ; 5) притаманність відповідної мети, тобто це не стихійно створюваний, а цілеспрямований, продуманий, чітко спланований образ; 6) наявність суб'єкта сприйняття, тобто цільової аудиторії, для сприйняття якої, формується образ. Виходячи з окреслених ознак, сформулюємо власне визначення поняття «імідж» – це штучно сформований за допомогою зовнішніх регуляторів в свідомості суб'єкта сприйняття, емоційно забарвлений образ певного об'єкта, який відображає уявлення суб'єкта про характеристики, притаманні об'єкту.

Об'єктом іміджу можуть виступати людина, предмет матеріального світу, політичний діяч, орган державної влади і навіть держава. Оскільки судова влада представлена системою органів, то говорячи про їх імідж, мається на увазі імідж системи органів відповідної гілки державної влади. Саме тому імідж судових органів слід визначати через зміст поняття «імідж державного органу».

На думку І.Г. Касаткіна, імідж органу державної влади – це відображення його образу в дзеркалі громадської думки, тобто сприйняття органів державної влади окремими людьми, громадськістю, зовнішніми і внутрішніми цільовими аудиторіями [4, с. 13-14]. За визначенням інших авторів, під іміджем органів державної влади регіону слід розуміти цілісний, якісно визначений образ державної влади або якого-небудь з її органів, що стійко живиться в масову або індивідуальну свідомість, як сукупність властивостей, приписуваних рекламою, пропагандою, а також як певні риси, якості представників органів державної влади, узяті в єдності політичних, світогляд-

них, моральних, психологічних, біографічних, зовнішніх якостей, резонуючих в перевагах населення [5, с. 4].

На нашу думку, імідж державного органу відрізняється від іміджу будь-якого іншого об'єкту такими ознаками: 1) суб'єктом сприйняття виступає громадськість або її частина; 2) подвійність об'єкту – включає в себе як колективний імідж (коли мова йде про безпосередньо орган влади), так і індивідуальний імідж державного службовця; 3) формується під впливом не тільки цілеспрямованої пропаганди або реклами, але і внаслідок власного сприйняття, а також політичної та економічної ситуації в країні; 4) є стійким, але змінюється із зміною конкретного історичного проміжку часу; 5) залежить від морально-ідеологічних, політичних та інших поглядів суб'єкта сприйняття.

Таким чином, імідж державного органу – це стійкий, характерний для певного історичного періоду державотворення, створений в уявленні громадськості, цілісний образ системи державних органів та його службовців, який сформований під інформаційним впливом, він виникає на підставі індивідуального сприйняття представниками громадськості в результаті взаємодії з державним органом та його службовцями, та залежить від економічної та політичної ситуації в державі.

Безпосередньо імідж судових органів як органів державної влади включає в себе якісні характеристики, які притаманні іміджу кожного органу державної влади, але в той же час, мають свої специфічні особливості.

Визначимо специфічні ознаки іміджу органів судової влади, якими, на нашу думку, є: 1) вплив на формування іміджу органів судової влади діяльності не тільки суддівського апарату, але і інших працівників судової установи, зокрема, секретарів, помічників суддів та інших, які безпосередньо контактують з відвідувачами суду та учасниками судового процесу, 2) вплив на формування іміджу рішень, які приймає суд на користь чи не на користь суб'єкта сприйняття, внаслідок чого імідж стає менш стійким, 3) вплив на формування іміджу якості та доступності інформації, розміщеної в приміщенні суду, а також зручність розташування приміщень тощо.

Таким чином, імідж судової влади – це створений в свідомості населення або його частини цілісний, якісно сформований, емоційно забарвлений, образ системи судових органів та працівників цих органів, який визначає рівень довіри громадськості до цих органів, та є наслідком цілеспрямованого інформаційного впливу, а також безпосереднього сприйняття при зверненні громадян до суду або участі їх у судовому засіданні у якості свідків, третіх осіб тощо.

Для з'ясування характерних ознак саме позитивного іміджу судової влади визначимо структуру іміджу органів судової влади.

Так, І.І. Колосовська вважає, що в структурі іміджу державних органів виділяють наступні компоненти: імідж послуг (наскільки вчасно та якісно органи влади надають послуги і наскільки вони потрібні) та громадський імідж (чи прозора діяльність органів влади і чи активні вони у громадському житті) [6, с.8]. Інші автори визначають такі складові структури імі-

джу органів державної влади: 1) образ керівника структури органів державної влади, який у загальному вигляді вибудовується на основі інформації про його здібності, установки ціннісних орієнтацій, соціально-психологічних характеристик, а також його зовнішніх даних; 2) образ держслужбовців, що відображає фізичні, психофізичні, соціальні дані, культуру, професійну компетентність, особистісні характеристики, візуально-аудиторні особливості тощо; 3) соціальний імідж органів влади, що будується на основі уявлень громадськості в різних соціальних групах, про роль в політичному, економічному, соціальному та культурному житті в державі; 4) імідж послуг, пропонованих органами державної влади для населення, в який входить уявлення про якість обслуговування, про їх функціональну цінність, відмінні властивості і унікальність; 5) зовнішня атрибутика (візуальний імідж, корпоративний дизайн) [7, с. 3].

Вважаємо, що структуру іміджу судової влади складають: 1) імідж судді, як основного представника судової влади; 2) імідж інших працівників апарату суду, до якого входять секретарі, помічники, спеціалісти, судові розпорядники тощо; 3) соціальний імідж, який визначає ступінь соціальної спрямованості діяльності суду; 4) імідж ефективності діяльності судової влади, як критерій оцінки відповідності результатів роботи судових органів, поставленим перед ними меті та завданням; 5) візуальний імідж, який включає зовнішні атрибути: вигляд приміщення, зали судових засідань, інформаційних стендів тощо. Розглянемо кожний із елементів структури іміджу судової влади.

Імідж судді – це його внутрішній і зовнішній образ, який сформований у свідомості громадськості під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Саме тому, характеризуючи імідж судді, слід виділити в його структурі такі елементи: візуальний образ, професійний образ та авторитетний образ. Професійний імідж судді включає в себе сукупність професійних якостей, якими повинен в апriorі володіти будь-який суддя. Професійний імідж судді відображає рівень його компетентності, а також його особистісні морально-етичні якості.

Професійна компетентність судді має певні складові елементи, що визначають складність її структури.

В науковій літературі виділяють наступні компоненти професійної компетентності: 1) функціональний: являє собою систему придбаних у вузі знань (гуманітарних, природничих, загально професійних, спеціальних і спеціалізуючи дисциплін), навичок творчої діяльності фахівця - з урахуванням їх глибини, об'єму, стилю мислення, норми етики, соціальних функцій, 2) мотиваційний: включає мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки актуалізації в професійній діяльності, 3) рефлексивний: включає комплекс навичок самоконтролю, самоаналізу, прогнозування результатів своєї діяльності, 4) комунікативний: включає здатності налагоджувати міжособистісні стосунки, формулювати думки, дохідливо викладати інформацію, здійснювати професійну взаємодію [8]. Ми цілком погоджуємося із такою структурою, і вважаємо, що всі перелічені елементи стосуються професій-

ної компетентності судді. При цьому, на практиці та в законодавчому регулюванні суддівської діяльності, найбільше уваги приділяється першому компоненту – функціональному. Проте, поза увагою залишаються всі інші структурні елементи, які мають не менш важливе значення ніж функціональний компонент. Зокрема, саме мотиваційний та рефлексивний компоненти впливають на неупередженість, об'єктивність, справедливість, безсторонність судді, його морально-етичні якості. Комунікативний компонент визначає рівень культури спілкування, вміння налагоджувати контакт з учасниками процесу, розуміти їх та задавати зрозумілі запитання.

Не менш важливим елементом професійного іміджу судді є його морально-етичні якості, які переважно врегульовані Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [9] та Кодексом професійної етики судді [10]. Зокрема, аналіз цих нормативних актів показав, що суддя повинен володіти таким особистісними морально-етичними якостями: неупередженість, справедливість, незалежність, старанність, постійне самовдосконалення, висока культура спілкування, висока моральність в особистому житті, поважливе ставлення до прав та свобод учасників процесу, усвідомленість власної високої ролі.

Отже, особистісні морально-етичні якості нерозривно пов'язані з професійними обов'язками судді, і повинні бути присутні в усіх сферах його життя та діяльності.

Візуальний образ судді, який є складовою його іміджу визначений в Законі України «Про судоустрій та статус суддів» лише декількома фразами: суддя здійснює правосуддя в мантиї та з нагрудним знаком. Зразки мантиї та нагрудного знака затверджуються Радою суддів України [9]. Крім того, вважаємо, що візуальний образ судді повинен включати його представницьку зовнішність, охайність, манери, тембр та тон голосу, рухи тощо. В сукупності візуальний імідж повинен підкреслювати високий статус людини, яка перебуває на посаді судді, його право діяти від імені держави, а відповідно – від імені народу. Не допустимими є невпевнені рухи, не чітка мова, згорблена осанка або будь-які інші дії, які спроможні викликати сумніви у його відповідності займаній посаді.

Якщо професіональний та візуальний імідж судді, як правило, притаманний конкретно визначеному судді, та формується у його зв'язку з конкретно людиною, яка перебуває на посаді судді, то імідж авторитету – це образ збиральний. Тобто саме такий образ постає в уявленні більшості людей, коли вони чують слово «суддя». Таким чином, імідж авторитету визначає не образ конкретного судді (хоча для деяких він може асоціюватися саме з визначеною людиною), а образ суддівської посади як такої.

Отже, імідж авторитету – це збиральний образ судді, якому відповідають такі характеристики, як рівень компетентності, професійності, неупередженості, надійності тощо.

Характеризуючи імідж судової влади, згадаємо, що однією з особливостей такого іміджу є те, що він формується під впливом взаємодії не тільки з суддею або суддями, але і під впливом взаємодії з іншими працівниками

суддівського апарату, з якими учасники процесу контактують навіть частіше, ніж із самими суддями. В зв'язку з цим важливим елементом іміджу судової влади є імідж інших працівників апарату судового органу.

До штату апарату судів загальної юрисдикції входять секретарі судового засідання, наукові консультанти та судові розпорядники. Крім того, кожний суддя суду загальної юрисдикції може мати помічника, правовий статус і умови діяльності якого визначаються цим Законом та положенням про помічника судді [9].

Правовий статус працівників апарату суду визначається Законом України "Про державну службу" [11].

Всі, без виключення, працівники суду мають статус державного службовця, і відповідно повинні відповідати вимогам, які висуваються до державного службовця – особистісні морально-етичні якості, компетентність, професійність тощо. При взаємодії з відвідувачами суду, ці працівники повинні надавати необхідну інформацію, спрямовувати відвідувачів до особи, компетентної вирішити їх питання, роз'яснювати порядок подачі, розгляду заяв та клопотань тощо. Вони не повинні виражати неповагу, поводитись неетично, вказувати на свою некомпетентність у вирішенні питання, пояснювати причину відмови прийняття заяви. Тобто, після спілкування з цими працівниками відвідувач суду має отримати максимально вичерпну та зрозумілу інформацію з приводу своєї справи. При цьому, важливим є зовнішній (візуальний) імідж працівників апарату суду: охайний зовнішній вигляд, відповідний одяг, зачіска тощо.

Розглянуті нами елементи іміджу судової влади відносились до індивідуального іміджу. Наступним елементом виступає соціальний імідж, який відноситься до іміджу суду, як колегіального органу, який входить в систему судової влади.

Соціальний імідж судової влади – це образ, який відповідає уявленням суспільства про соціальне призначення цієї гілки влади, та про те, в якій мірі судова влада реалізує свою соціальну роль в державі.

Соціальний імідж судової влади заснований на уявленнях суспільства про такі категорії, як справедливість та неупередженість, і відповідності судових рішень цим уявленням.

З соціальним іміджем судової влади нерозривно пов'язаний інший елемент іміджу – імідж ефективності діяльності, який включає, в тому числі, імідж соціальної ефективності. Імідж ефективності діяльності судової влади – це образ, який характеризує діяльність судової влади з точки зору її ефективності. Як вказує Т.Н. Дербетова, ефективність в загальному вигляді розуміється як можливість досягнення результату; значимість отримання результату для тих, кому він призначений; відношення значущості цього результату до кількості зусиль, витрачених на його досягнення [12, с. 2].

Поняттям «ефективність судової системи» закріплюється її певна внутрішня властивість, а точніше — її спроможність здійснити реальний благотворний вплив на певні правовідносини, внаслідок чого вирішується соціальний конфлікт та досягається соціальна справедливість. Тому варто

розрізнати верхню і нижню межі ефективності судової системи: верхня — повне узгодження між результатами її функціонування і поставленою ціллю (в такому випадку можна вести мову про оптимально діючу судову систему), але це практично неможливо через вплив різних протидіючих факторів (пояснюється, в першу чергу, відкритістю судової системи); і нижня — такий поріг ефективності, за яким судова система втрачає свою оптимальність, стає менш керованою і, зрештою, втрачає сенс свого існування [13, с. 31].

Розмежування верхньої та нижньої межі ефективності діяльності судової влади може бути доречним лише в контексті оцінювання прийнятих суддями рішень стосовно їх відповідності вимогам закону. Але сформувавши позитивний імідж судової влади можливо лише при наявності повної (верхньої межі) такої ефективності.

Для оцінки ефективності використовують відповідні критерії, до яких, на нашу думку, слід віднести: 1) знаходження істини в справі на основі всебічного, повного дослідження всіх обставин, та застосування саме цієї норми закону, яка в найбільшій мірі відповідає цим обставинам; 2) дотримання процесуальних строків розгляду справи, а якщо вони не встановлені — розумних строків; 3) використання в подібних між собою випадках одного-зачного право розуміння та правозастосування.

Розглянуті елементи іміджу судової влади відносяться до її внутрішнього образу. Не менш важливим є візуальний імідж судової влади, який включає в себе вигляд приміщень, кабінетів, залів судового засідання, наявність державної атрибутики, зручність та інформованість стендів тощо. Зокрема, приміщення суду має містити державну символіку та атрибутику, повну назву суду. В кабінетах суду має бути впорядкованість та охайність, відсутність зайвих неробочих предметів (залишків їжі, напоїв тощо). Зал судового засідання має бути зручним та комфортним, вміщувати достатню кількість людей. Інформаційні стенди мають мати зручне доступне розташування, містити необхідну зрозумілу інформацію та зразки процесуальних документів в логічні послідовності.

Таким чином, характерні ознаки складових іміджу визначають сутність позитивного іміджу системи судових органів, яка полягає в тому, що позитивний імідж цих органів відображає уявлення суспільства про те, якою повинна бути судова влада, яким характеристикам мають відповідати представники цієї влади, а також визначає найбільш ефективні організаційні та функціональні засади її діяльності.

Ознаками позитивного іміджу судової влади є домінування в свідомості суспільства образу судової влади, який відповідає таким характеристикам: 1) служіння судової влади загальному соціальному благу; 2) високий професіоналізм та компетентність представників судової влади; 3) високий рівень морально-етичних засад діяльності судових органів; 4) верховенство права в діяльності судової влади; 5) однакове праворозуміння та правозастосування в діяльності судової влади; 6) соціальна справедливість та соціальна відповідальність судової влади.

На основі вищевикладеного можемо зробити висновок, що позитивний імідж судової влади – це сформований в свідомості громадськості внутрішній та зовнішній образ судової влади, який відображає уявлення про судовий орган як про соціально-спрямований та соціально-справедливий орган, та представників судової влади, як про компетентних, професійних, незалежних, об'єктивних та неупереджених службовців, які володіють високим рівнем морально-етичних якостей.

Література:

1. Большая Энциклопедия в 62 томах. / [Гл. Ред. Кондратьев С. А.] – М.: Терра, 2000, Т. 18
2. Лавренко О. Проблеми формування іміджу кандидата в депутати / Лавренко О. // Проблеми політичної психології. – К., 1997. – С. 331–332
3. Краткий политический словарь / В. П. Абаренков, Т. Е. Абова, А. Г. Аверкин и др. ; [сост.-ред. Л. А. О니кова, Н. В. Шишлина]. – 6-е изд., доп. – М. : Политиздат, 1989. – 623 с.
4. Касаткин И.Г. Имидж федерального органа исполнительной власти как управленческий ресурс : автореф. Дис. ... канд. Социол. наук : 22.00.08 / Касаткин И.Г. - Москва, 2007. - С. 13–14
5. Имидж органов исполнительной власти в зеркале общественного мнения / Маслов И.В., Бакшеева Л.М. – 14 с.
6. Колосовська І.І. Формування іміджу місцевих державних адміністрацій в Україні: Дис. ...канд.наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02. / Колосовська І.І. – Львів: Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, 2004. -195 с.
7. Маслов И.В. Стратегии формирования положительного имиджа органов исполнительной власти в регионе [Электронный ресурс]/ Маслов И.В. - 10 с. - Режим доступа: sisp.nkras.ru/issues/2011/4/maslov_iv.pdf
8. Бондарева Е.В. Направленность на формирование профессиональной компетентности как путь совершенствования экономического образования [Электронный ресурс] / Е.В.Бондарева. - Режим доступа: http://referat.cis2000.ru/books/book6/ch1_8.shtml
9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України, 2010, N 41-42, N 43, N 44-45 - Ст.529
10. Про затвердження Кодексу професійної етики судді: акт З'їзду суддів України від 24.10.202 // <http://court.gov.ua/tu11/14/47/>
11. Про державну службу: Закон України від 17.11.2011 № 4050-VI// Відомості Верховної Ради України, 2012, № 26, ст.273
12. Дербетова Т.Н. Оценка эффективности государственного управления: от общин подходов к конкретнol-предметнім / Дербетова Т.Н. // Наукoведение, 20012. - № 1 – С. 1- 8
13. Москвич Л.М. Критерії оцінювання ефективності судової системи / Москвич Л.М. // Вісник Верховного суду України № 10 2010 С.30-35

Величко О.И. Позитивный имидж судебной власти Украины и его структурные элементы. – Статья.

В статье охарактеризовано и определено содержание понятия «позитивный имидж судебной власти», установлены и проанализированы его структурные элементы, а также осуществлена их системная характеристика.

Ключевые слова: имидж, положительный имидж, судебная власть, положительный имидж судебной власти, элементы имиджа судебной власти.

Velichko O.I. Positive image of department judicial of Ukraine and him structural elements. – Article.

The article describes and defines the concept of "positive image of the judiciary," set and analyzed its structural elements, and given their systemic response.

Keywords: image, positive image, the judiciary, the positive image of the judiciary, the elements of the image of the judiciary.

УДК 346.1

О.А. Воловик,
*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри господарського права,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

**СУСПІЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ЗАМІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ПОРЯДКУ:
ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА**

Розглянуто стрижневу конструкцію теорії господарського права – суспільний господарський порядок, що її розроблено у межах догматичної наукової парадигми права. Це ускладнює розробку методологічних засобів для аналізу економічної ефективності господарського права (законодавства) за допомогою привнесення зовнішніх критеріїв аргументації.

Ключові слова: суспільний господарський порядок, суспільна економічна ефективність, господарське право.

Суспільний порядок безсумнівно є цінністю кожної цивілізованої держави. Але справжній порядок існує лише у тих щасливих країнах, де функціонує його інституціональний механізм, як системи, що регулюється балансом взаємодії ефективних формальних і неформальних правил.

Економічна система кожної країни завжди підкоряється певному порядку. І для неї немає значення – встановлено цей порядок офіційною державою (дією формальних правил) або т.з. «тіньовою парадержавою»